

Cap. II. THEOPHYLACTI ARCHIEP. BVLGAR. IN MATTHAEVM

Velociter prædare. strabunt eum deum esse, & nobiscum conuersari. Diuina enim scriptura ex operibus imponit nomina, sicut quum dicit: uoca nomen eius, Velociter prædare. Et ubi uocatus est tali nomine? Quia simul ut natus est dominus, directus & captiuus abductus est error, sic dicitur nominatus esse ab opere appellatione inuenta.

Excitatus autem Ioseph à somno, fecit ut iniunxerat sibi angelus domini. Vide animam alacrem, quomodo statim obedierit.

Et accepit uxorem suam. Continuo eam nominat uxorem Ioseph, eiiciens malam suspicionem, & docens quod non alterius, sed illius fuerit uxor.

Donec, quid significet. Et non cognouit eam, donec peperisset filium suum primogenitum. Hoc est, non habuit unquam rem cum ea. Hoc enim loco uerbum, donec, non hoc manifestat, quod non cognouerit eam usque ad partum, postea autem cognouerit: sed omnino nunquam eam cognouerit. Hoc enim habet scripturæ proprietates. Sic quum dicit, Non reuersus est

Genes. 8. coruus in arcam, donec aresceret terra, neque enim postea rediit. sic & alio loco: Vobiscum usque ad consummationem seculi. Igitur post consummationem non erit nobiscum: Et quomodo? Tunc enim multo magis erit. Sic igitur & hoc loco, donec peperisset: intelligas, hoc est neque ante partum, neque post partum cognouit eam. Quomodo enim contigisset sanctam illam, postquam ineffabilem partum cognouisset, filium suum primogenitum: non quod alio quodam nato dicat eum primogenitum, sed simpliciter ut primum

Matth. 28. & solum natum: Christus enim & primogenitus est, ut primo natus, & unigenitus, ut non habens alium fratrem.

Christus primogenitus & unigenitus. Et uocauit nomen eius Iesum. Ostendit hoc loco obedientiam Ioseph, quia quaecumque dixerat ei angelus, fecit.

C A P V T I I.

Bethleem.

Vum autem natus esset Iesus in Bethleem Iudææ. Bethleem interpretatur domus panis, Iudæa autem confessio. Fiat igitur, ut nos nunc per confessionem fiamus domus panis spiritualis.

Herodes unde. In diebus Herodis. Meminit Herodis, ut tu discas, quod defecerunt à tribu Iuda reges & principes, & necessario uenit Christus. Herodes enim non erat Iudæus, sed Idumæus, Antipatri filius ex uxore Arabe. Quum defecerunt autem principes, expectatio gentium uenit, sicut Iacob prædixit.

Regis. Erat enim & alius Herodes tetrarcha, & propterea ponit dignitatē regis.

Magi quare ueniant. Ecce magi ab oriente ueniunt in Hierosolyma. Quare magi ueniunt? in condemnationē Iudæorum. Nam quum magi homines cultui idolorum dediti crediderunt: quam postea defensionem prætexent Iudæi? Et alia causa est, ut gloria Christi magis effulgeat, testimoniū perhibentibus Magis, qui plus aduersarij erant deo, & obnoxij dæmonibus.

Ab oriente. Et hoc ad condemnationem Iudæorum pertinet. Illi enim per tantum spatium uenerunt: Hebræi uero Christum, quem apud se habebant persecuti sunt.

Num. 24. Dicentes: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Ferunt illos magos fuisse ex Balaam coniectore progenitos. Nam ut inuenerunt oraculum illius, Orietur stella ex Iacob, intellexerunt mysterium Christi: & idcirco natum adire uoluerunt.

Stella fuit angelica uirtus. Vidimus enim stellam in oriente. Quando audis stellam, ne talem putes illam, quales uidemus: sed diuinam uirtutem, & angelicam in figura syderis apparentem. Nam quoniam astrologi magi erant: propterea dominus familiari eos signo adduxit: sicut Petrum piscatorem à multitudine piscium ad nomen Christi uenatus est, & stupescere fecit. Quod autem angelica uirtus fuerit stella, manifestum ex eo, quod & in die refulserit, & ad motum magorum se mouerit, & ad quietem eorum quieuerit. Quin & à septentrionali parte, quæ est Persidis, ad meridiem, in qua est Hierusalem, mouebatur. Nunquam autem stella à septentrione ad meridiem uertitur.

Et uenimus, ut adoremus eum. Videtur hi magi magna uirtute præditi. Nam quum in aliena regione adorare uoluerunt, quomodo non in Perside ipsa, magna libertate prædicauerunt?

Herodes

Herodes autem rex, ut audiuit, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.] Herodes quidem turbatus est, ut alienigena, regno suo timens. Sciebat enim, quod illo indignus esset. Iudaei autem quare turbantur? oportebat enim gaudere potius, quod rex suus à Persicis regibus adoraretur: sed re uera insipiens possessio est malitia.

At congregatis omnibus pontificibus & scribis populi, interrogauit eos, ubi nasceatur Christus.] Scribae erant doctores populi, quales sunt quos nos dicimus grammaticos. Singulari autem dei dispensatione interrogantur illi, ut confiteantur ueritatem, & ex hoc condemnentur, quod illum crucifixerunt, quem prius confessi sunt.

At illi dixerunt: In Bethleem Iudae. Sic enim scriptum est per prophetam.] Per quē prophetam? per Micheam, ille enim dicit:

Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda.] Contempra enim erat, utpote parua: nunc autē quia ex ea prodijt Christus, celebris est. Omnes enim ex finibus terrae ueniūt, & sanctam adorant Bethleem. Michea 5.

Ex te enim egressurus est dux.] Egressurus est (inquit) nō in te manebit, & bene. Non enim mansit Christus in Bethleem, sed ex ea postquam natus est exijt, & in Nazareth frequenter conuersatus est. Dicunt autem Iudaei, quod hoc praedictum sit de Zorobabel, sed mentiuntur manifeste. Etenim Zorobabel non in Bethleem natus est. Videtur enim nomen eius, Zoro, significat semē & natiuitatem: Babel autem Babylona, hoc est qui natus uel genitus est in Babylone. Sed & propheta manifeste arguit eos, dicens: Egressus eius à principio, à diebus aeternitatis. Cuius autem alterius egressus sunt ab initio, & à diebus aeternitatis, quā Christi, qui duos egressus habuit, hoc est natiuitates? Nam prima eius natiuitas ab initio fuit à patre, secunda autem fuit à diebus seculi, principium sumens à matre dei, quae in tempore fuit. Dicant igitur Iudaei num Zorobabel ab initio fuerit, sed non habent quod dicant. Michea 5.

Qui pascet populum meum Israel.] Pascet dixit, non tyrannidem exercebit, uel deuorabit. Alij enim reges, non pastores, sed lupi sunt: Christus autem pastor, sicut ipse dicit: Ego sum pastor bonus. Populum autē Israel dicit tam eos qui ex Iudaeis, quā qui ex gentibus crediderunt. Israel enim interpretatur, uidens deum, unde omnes deum uidentes, Israelitae sunt, etiam si ex gentibus nati sint. Christus pastor. Ioan. 10.

Tunc Herodes clam uocatis Magis.] Clanculo illos uocauit propter Iudaeos. Suspicabatur enim, quod Iudaei fortassis puerū facturi essent magni, & curaturi ut seruent eum, utpote liberatorem suum: & propterea clam insidiatur.

Diligenter quaesuit ab eis tempus stellae, quae apparuit.] Hoc est, accurate didicit. Stella enim antequam natus esset dominus, apparuerat Magis: quoniam multum temporis in iter insumpturi erant, ideo multo antea apparuit stella. Adorant eum adhuc in fascijs iacentem. Aliqui autem dicunt, quod cum Christo nato apparuerit stella, & Magi per biennium uenerunt, & non in fasciis inuenerunt puerum, neque in praesepe: sed in domo cum matre bimum. Sed tu priorem sententiam, ut meliorem habe.

Et missis eis in Bethleem, dixit: Ite, & diligenter inquire de puero hoc.] Non dixit de rege, sed de puero: neque enim nomen ferre poterant, demonstrans quantum contra illum insaniret.

Ubi uero repereritis, renunciate mihi, ut & ego ueniā, & adorem illum. At illi audito rege, profecti sunt.] Ipsi quum dolo carerent, putabant & illum absque dolo loqui.

Et ecce stella, quam uiderāt in oriente, praecessit eos.] Occulta erat ad paruū tempus stella singulari dispensatione, ut Iudaeos interrogarent, & turbaretur Herodes, manifestiorque fieret ueritas. Ut autem ipsi egressi sunt à Hierusalem, iterum apparuit ducēs eos: unde manifestum, quod stella erat uirtus.

Donec progressa staret supra ubi erat puer.] Et hoc rarum. Descendit enim stella à summitate, & terrae propior facta, ostendit eis locum. Nam si ex summitate apparuisset, quomodo certiores fieri potuissent de loco, in quo esset Christus? Stella enim multum locum comprehendunt: unde tu supra domum tuam uides lunam forte, & ego eandē uideo nō nisi supra domum meam: & unicuique uidetur stare nō nisi supra domū suam.

lunam uel aliam stellam: unde & illa stella non demonstrasset Christum, nisi descendisset, & quasi supra caput pueri stetit.

Visa autem stella, gauisi sunt gaudio magno ualde. Quod non aberrassent, sed inuenissent quod quærebant.

Et ingressi domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Mox quidem ut natus fuit, reclinauit uirgo puerum in præsepium: non enim inuenerant domum. Veri simile autem est postea eos inuenisse domum, ubi & Magi inuenerunt eos. Ascenderant enim in Bethleem, ut recenserentur illic, sicut & Lucas dicit. Multa autem concurrente multitudine, ut censeretur, non habebant ad tempus domum, sed in spelunca natus est: deinde inuenta domo, uisus ibi est à Magis dominus.

Et quum procidissent, adorauerunt illum. Vide animæ illustrationem. Pauperem uidebant, & adorabant. Multis enim argumentis didicerant, quod esset deus: ideo & ei offerunt munera, ut deo, & ut homini. Audi enim:

Quid per aurum, thus, & myrrham.

Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei dona, aurum, & thus, & myrrham. Aurum quidem obtulerunt ei, ut regi. Aurum enim subditi regibus pendunt. Thus autem, ut deo. Deo enim thus adolemus. Myrrham uero, ut degustaturo mortem. Nam Iudæi cum myrrha mortuos sepeliunt, ut corpus maneat incorruptum. Myrrha enim quum sicca sit, arefacit & exiccat humiditatem, & non sinit innasci uermes. Vides Magorum fidem, quod & à propheta Balaam didicerunt dominum & deum, & regem esse, ac pro nobis moriturum. Audi autem prophetam: Cum recubuerit (inquit) requiescet ut leo. Ecce regiam dignitatem per leonem significat: mortalitatem autem, dum ait, quum recubuerit. Qui benedicunt te, benedicentur: ecce & deitatem. Sola enim dei natura hanc benedictionis uirtutem habet.

Num. 24.

Michee 5.

Et oraculo accepto in somnis, ne reflecterentur ad Herodem, per aliam uiam redierunt in regionem suam. Vide consequentiam: primum deus illos ad fidem per stellam adduxit: deinde quum uenerunt in Hierosolymam, docuit eos per prophetam, quod in Bethleem nascatur: & tandem per angelum. Et illi obediunt oraculo, hoc est diuino colloquio. Oraculo igitur accepto, & apparitione à deo habita, imposuerunt Herodi: & non timuerunt, ne forte se insectaretur, sed confisi sunt uirtute nati, uerique testes fuerunt.

Digressis autem illis, ecce angelus domini in somnis apparet Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius. Vidisti quam ob causam permiserit deus desponsari uirginem: Hic enim apparet, quod à deo factum, ut diligentem eius curam Ioseph gereret: non dixit autem, accipe uxorem tuam, sed matrem eius. Nam quoniam suspicio soluta fuit, & iustus per miracula in partu probauit ex spiritu esse omnia, non ultra uxorem eius illam nominat.

Babylō et Aegyptus officinae malorum.

Et fuge in Aegyptum. Fugit & dominus, ut credatur, quod re uera & homo sit. Nam si in manus incidisset Herodis, & non fuisset occisus, opinati fuissent incarnatum eum apparenter. In Aegyptum autem fugit, ut & illam sanctificet. Duæ enim sunt regiones omnis nequitiae officinae, Babylon uidelicet, & Aegyptus. Babylonem per Magos suscepit adorantem, Aegyptum autem sua praesentia sanctificauit.

Et esto illic, donec dixerō tibi. Esto pro eris illic, donec à deo iussus fueris. Oportet enim nos nihil facere, praeter diuinam uoluntatem.

Quæsiturus enim erat Herodes puerum, ut perderet illum. Vide incogitantiam hominis, qui laborat, ut diuinam uincat uoluntatem. Nam si quidem non est ex deo, quid times? sin ex deo est, quomodo perdes puerum?

Ille autem accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum, & fuit illic usque ad obitum Herodis, ut impleretur quod dictum est à deo per prophetam, dicentem: Ex Aegypto uocaui filium meum. Dicunt Iudæi, quod propter populum dictum sit hoc, qui ex Aegypto per Moysen eductus sit. Dicimus itaque & quid nouum, quod per figuram dictum est de populo, impletum autem uere in Christo? Deinde quis est filius dei, populus ne qui adorauit idolum Beelphegor & sculptilia, an qui re uera est filius dei?

Osce 11.

Tum

Tum Herodes ubi uidit sibi illudum fuisse à Magis.] Sicut deus illudit Pharaonem per Moysen, sic Herodi per Magos: quoniam & Herodes, & Pharaon puericidæ erant. Pharaon masculos Hæbraeorum pueros in Aegypto occidit, Herodes autem in Bethleem.

Iratus est enim (inquit) uehementer, & misit ac interfecit omnes pueros, qui in Bethleem & omnibus confinijis eius à bimatu & infra, iuxta tempus quod percontatus erat à Magis.] Ostendit iram contra Magos, qui in nullo offenderant. Quare autem permissi sunt pueri occidi? Ut ostendat Herodes suam malitiam. Sed forte dices mihi: Et quid hoc? Nunquid ut ostendatur illius malitia, ideo iniuria fieri debuit pueris? Audi igitur quod non iniuria affecti sint, sed coronas meruerunt. Omnis enim qui malum aliis quid patitur, uel patitur ut peccata dissoluat, uel ut coronæ augeantur, sicut & illi pueri magis coronati sunt.

Tunc impletum, quod dictum est à Hieremia propheta, dicente.] Ut ne quis putet, quod inuito deo facta sit puerorum interemptio, ostendit quod pranouerit & prædixerit.

Vox enim (inquit) in Rhama audita est.] Rhama locus fuit Palæstinæ excelsus, non Hier. 31, men enim hoc excelsus significat, fuitque in sorte tribus Benjamin, qui fuit filius Rachel, Rachel autem sepulta fuit in Bethleem. Dicit igitur propheta Bethleem Rachel, eo quod in illa sepulta fuit Rachel: fletum autem & ploratum auditum fuisse in excelsu. Audi igitur prophetam.

Lamentatio & ploratus, & fletus multus, Rachel plorans filios suos.] Hoc est Bethleem.

Et noluit consolationem admittere, eo quod non sint.] In hac uita non sunt, quia animæ sunt immortales.

Defuncto autem Herode.] Amara morte periit Herodes, febri, & dysenteria, & scabie, & podagra, & putredine uerendorum generatione uermium, & spirandi diffcultate, & tremore, & contractione membrorum malam absoluit animam.

Ecce angelus domini in somnis apparet Ioseph in Aegypto, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Israël.] Non dicit, fuge: sed, uade: timor enim nullus erat.

Mortui enim sunt quærentes animam pueri.] Vbi Apollinarius est, qui dicebat dominum non accepisse animam: hinc enim arguitur.

Euigilauit autem ille, & accepit puerum & matrem eius, & uenit in terram Israël. Verum quia audiuerat quod Archilaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illuc abire.] Tres filios reliquit Herodes, Philippum, & Antippam, & Archelaum. Archelaum regem, alios autem terrarchas esse iussit. Timuit autem Ioseph in terram Israël abire, hoc est in terram Iudæa, eo quod Archelaus similis patri suo erat.

Oraculo autem accepto in somnis, secessit in partes Galilææ.] Galilæa non erat terra Israël, sed Gentilium: unde & Iudæi sicut abominationem illos uidebant.

Ac profectus habitauit in ciuitate quæ dicitur Nazareth.] At quomodo Lucas dicit, quod postquam natus fuit, impleuit quadraginta dies, & à Symeone gestatus est, de scēderit dominus in Nazareth: hoc aut loco, quod post reditum ex Aegypto uenerit in Nazareth? Disce igitur, quod quæ siluit Matthæus, dicit Lucas. ut exempli gratia aliquid dicā: Postquam natus est, impleuit quadraginta dies, deinde descendit in Nazareth, hæc dicit Lucas. Matthæus autem dicit post hæc, quod fugerit in Aegyptum, deinde uenerit ab Aegypto in Nazareth. Non dissident ergo inter se. Nam Lucas dicit descensum à Bethleem in Nazareth, Matthæus autem postea reditum ab Aegypto in Nazareth.

Ut impleatur quod dictum est per prophetas, Nazareus uocabitur.] Et quis propheta hoc dixit, non inuenitur nunc. Per negligentiam enim Iudæorum multi libri desyderantur, & ob continuas captiuitates: fortassis absque scriptura hoc dicebatur apud Iudæos. Significat autem Nazareus sanctificatus. Igitur quoniam sanctus Christus, recte dicitur Nazareus. Sanctus enim Israël à multis prophetis uocatur dominus.